

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

Factors Affecting Operational Participation of Member of The Community Enterprise Group Members, Pasang District, Lamphun Province

ชญาณิชฐ์ แสนราชา พุทธิสรณ์ เครือคำ* นครเรศ รังควัต และ กังสดาล กนกหงษ์

Chayanit Sanracha Phutthisun Kruekum* Nakarate Rungkawat and Kangsadan
Kanokhong

สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290
Division of Agricultural Extension and Rural Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo
University, Chiang Mai, 50290

* Corresponding author: rungsun14@hotmail.com

(Received: 6 September 2021; Revised: 28 April 2022; Accepted: 27 May 2022)

Abstract

This study was conducted to investigate: 1) operational participation of the community enterprise group members; 2) factors effecting the operational participation of the community enterprise group members; and 3) problems encountered and suggestions of the community enterprise group members. The sample group consisted of 256 members of the community enterprise group. Data were collected by using a set of questionnaires, statistical techniques used were percentage, arittamatic mean, standard divation and multiple regression analysis. Results of the study revealed that most of the respondents had never joined the educational trip on community enterprise and they did not have any social position. However, it was found that they had a high level of the participation in operation of the community enterprise (\bar{x} = 4.07). In this respect, assessment was found to have the highest average mean score and followed by planning and management, production and marketing, and benefit sharing, respectively. In addition, the following

factors had an effect on the operational participation of the respondents with a statistical significance level; household income, time span of being the community enterprise member, social position and household debt. The following were problems encountered; 1) there was no systematic planning and management; 2) member did not have knowledge about marketing having an effect on a small sale volume; 3) compensation was not in the form of income; and 4) results of the assessment were not as expected. For suggestion, the following should be done; 1) holding a monthly meeting to monitor operational outcomes for continual planning; 2) adding markets outside the area, online marketing and joining the Thai post on product selling; and 3) clear agreement on benefit allocation.

Keywords: Participation, community enterprise, Lamphun

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำนวน 256 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.07) ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ด้านการประเมินผล รองลงมา ได้แก่ ด้านการวางแผน และการจัดการ ด้านการผลิตและด้านการตลาด และด้านการรับผลประโยชน์ ตามลำดับ โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รายได้รวมในครัวเรือน ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำแหน่งทางสังคม และหนี้สินในครัวเรือน สำหรับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) ไม่มีการวางแผนและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 2) สมาชิกไม่มีความรู้ด้านการตลาด ทำให้จำหน่ายผลผลิตได้จำนวนน้อย 3) การไม่ได้รับค่าตอบแทนในรูปแบบของเงินรายได้ และ 4) การประเมินผลไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรจัดประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอทุก ๆ เดือน เพื่อติดตามผลการทำงานและวางแผนอย่างต่อเนื่องที่ละขั้นตอน และชี้แจงความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ 2) เพิ่มตลาดจำหน่ายสินค้านอกพื้นที่ ตลาดออนไลน์ หรือร่วมโครงการจำหน่ายสินค้ากับประชานิยม และ 3) ควรตกลงรายละเอียดของการจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม วิสาหกิจชุมชน ลำพูน

คำนำ

ประชากรในชนบทส่วนใหญ่ของประเทศไทย ยึดอาชีพหลักคือการทำเกษตร ซึ่งมักทำแบบยังชีพ ที่มีความสอดคล้องกับประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนไทย โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ ตลอดจนภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนปัจจุบันการพัฒนาการเกษตรจากเดิมที่เป็นแบบยังชีพ พึ่งพาตนเองได้ ภายในชุมชนมาเป็นการเกษตรแบบอุตสาหกรรม ที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อการจำหน่ายมากขึ้น ทำให้ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีพจากภายนอกชุมชนมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายจ่ายมากกว่ารายได้ที่ได้ จนเกิดภาระหนี้สินและปัญหาอื่นอีกมากมาย ส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชน จนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบกับปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ (สัจจา และ บุญญฤทธิ์, 2551)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจหลายครั้ง ทำให้รัฐบาลแต่ละสมัยต่างก็มีแนวความคิดที่จะหาวิธีที่ทำให้ประเทศสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก รัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา จึงได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมองภาพของเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่จะรักษาไว้ซึ่งการเติบโตของเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและเสถียรภาพ เน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก และการสร้างความเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศกับเศรษฐกิจโลกอย่างรู้เท่าทัน ภายในระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ด้วยความเชื่อมั่นว่าสังคมไทย

ยังมีศักยภาพ และสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ รัฐบาลจึงหาทางที่จะสร้างรายได้ให้กับประชาชนและประเทศชาติ ทั้งนี้ต้องหาทางเปลี่ยนมุมมองในชุมชนให้เห็นว่าสิ่งที่ตนมีอยู่นั้น คือทรัพย์สินที่มีราคา สามารถเพิ่มรายได้ หากรู้จักจัดการกับทรัพย์สินนั้นอย่างชาญฉลาด (ธงพล และอุทิศ, 2556)

แนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลจะนำมาช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง (เสรี และคณะ, 2544) ซึ่งในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต ไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับสูงขึ้นไป (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่มีจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ภายใต้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ให้เป็นรากฐาน การพัฒนาที่สำคัญของประเทศ โดยให้ความสำคัญ

กับการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน รวมทั้งพัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่ไปกับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์กรความรู้ เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความหลากหลายของชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในเรื่องของการพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อย ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เป็นการสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนา และส่งเสริมสังคม ผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูนเป็นหน่วยงานที่ดูแลและติดตามการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดลำพูนพบว่า อำเภอลำปูนมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาหลายกลุ่ม โดยปัญหาที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ประสบ โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และจากผลการสำรวจของสำนักงานเกษตรอำเภอลำปูน ในปี พ.ศ. 2560 พบว่า มีข้อมูลการยกเลิกเพิกถอนทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 17 กลุ่ม และในปี 2561 มีการยกเลิกเพิ่มขึ้นเป็น 52 กลุ่ม

ซึ่งเห็นได้ว่าการยกเลิกเพิกถอนทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น จากปี พ.ศ. 2560-2561 เป็นจำนวน 35 กลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงการไม่มีความเข้มแข็งภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนลดลง (สำนักงานเกษตรอำเภอลำปูน จังหวัดลำพูน, 2562) อีกทั้งยังพบว่า การดำเนินงานแบบกลุ่มประสบปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการบริหารงาน ทำให้การทำงานแบบกลุ่ม มีความบกพร่อง ตลอดจนการขาดความสามัคคีในกลุ่ม จึงเกิดปัญหาการบริหารงานอย่างไม่เป็นระบบ ทำให้ศักยภาพในการดำเนินงานกลุ่มลดน้อยลง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นต้องศึกษามีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการพัฒนาเพื่อที่จะส่งผลในการดำเนินงานภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการศึกษา ปัจจัยที่สัมพันธ์ ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอลำปูน จังหวัดลำพูน เพื่อใช้เป็นข้อมูลให้แก่สำนักงานเกษตรอำเภอลำปูน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการวางแผน จัดทำโครงการ หรือกิจกรรมสำหรับ สนับสนุนและสร้างความมั่นคงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการสร้างสามัคคีของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ในการดำเนินงานให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอลำปูน จังหวัดลำพูน ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2563 โดยมี การดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งในปี พ.ศ. 2562 มีสมาชิกจำนวน 2,958 คน จากนั้นทำการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างของสมาชิกเท่ากับ 256 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ในปีพ.ศ. 2562 จำนวน 256 คนโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งมีจำนวน 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 การศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตอนที่ 2 การศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ และตอนที่ 3 การศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ
1) การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม และข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยการใช้โปรแกรมสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ช่วยในการวิเคราะห์ และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์แบบวิธีการจัดกลุ่มหรือแบ่งประเภทของเนื้อหา ทั้งนี้ในส่วนของการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วม ออกเป็น 5 ระดับ คือ 5=มีส่วนร่วมมากที่สุด 4=มีส่วนร่วมมาก 3=มีส่วนร่วมปานกลาง 2=มีส่วนร่วมน้อย และ 1=มีส่วนร่วมน้อยที่สุด โดยนำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยและแบ่งช่วงคะแนนเพื่อใช้ในการพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้ดังต่อไปนี้

ค่าคะแนน	ระดับการมีส่วนร่วม
4.51 – 5.00	มีส่วนร่วมมากที่สุด
3.51 – 4.50	มีส่วนร่วมมาก
2.51 – 3.50	มีส่วนร่วมปานกลาง
1.51 – 2.50	มีส่วนร่วมน้อย
1.00 – 1.50	มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

ในส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อหาว่าตัวแปรอิสระใดมีผลต่อตัวแปรตามคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ และมีความสัมพันธ์กันในทิศทางใดกับตัวแปรตาม (เชิงบวกหรือเชิงลบ) ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ใช้

ตัวแปรอิสระจำนวน 16 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนผู้อยู่ในอุปการะในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครองในครัวเรือน รายได้รวมในครัวเรือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือน จำนวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน จำนวนการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวนครั้งในการร่วมประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวนครั้งในการเข้าร่วมศึกษาดูงานเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานราชการ และตำแหน่งทางสังคม เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่ โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันสูงกว่า 0.70 ที่จะก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยตัวเอง (Multicollinearity) อันเป็นการละเมิดเงื่อนไขของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งมีจำนวนตัวแปรอิสระทั้งหมด 16 ตัวแปร โดยได้กำหนดและการวัดของแต่ละตัวแปร ดังนี้ เพศ (SEX: 0=หญิง, 1=ชาย) อายุ (AGE: จำนวนปี [ค่าเฉลี่ย]) ระดับการศึกษา (EDU: 0=ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า, 1=มัธยมศึกษา หรือ

สูงกว่า) สถานภาพทางการสมรส (STAT: 0=สถานภาพอื่น ๆ, 1=สถานภาพสมรส) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (FAM: จำนวนคน [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LAB: จำนวนคน [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนผู้อยู่ในอุปการะในครัวเรือน (DEP: จำนวนคน [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนพื้นที่ถือครองในครัวเรือน (AREA: จำนวนไร่ [ค่าเฉลี่ย]) รายได้รวมในครัวเรือน (INCOME: บาท/ปี [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนหนี้สินในครัวเรือน (DEBT: บาท [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน (INFOR: จำนวนครั้ง/เดือน [ค่าเฉลี่ย]) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร (CONTACT: จำนวนครั้ง/ปี [ค่าเฉลี่ย]) ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (MEM: จำนวนปี [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนครั้งในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (MEET: จำนวนครั้ง/ปี [ค่าเฉลี่ย]) จำนวนครั้งในการเข้าร่วมศึกษาดูงานเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานราชการ (VISIT: จำนวนครั้ง/ปี [ค่าเฉลี่ย]) และการดำรงตำแหน่งทางสังคม (POSIT: 0=ไม่มีตำแหน่งทางสังคม, 1=มีตำแหน่งทางสังคม) และตัวแปรตามคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (PART: ค่าเฉลี่ย) โดยสามารถแสดงสมการถดถอยพหุคูณเบื้องต้นได้ดังนี้

$$PAR = b_0 + b_1 GEN + b_2 AGE + b_3 EDU + b_4 STAT + b_5 FAM + b_6 LAB + b_7 DEP + b_8 AREA + b_9 INCOME + b_{10} DEBT + b_{11} INFOR + b_{12} CONTACT + b_{13} MEM + b_{14} MEET + b_{15} VISIT + b_{16} POSIT$$

โดยที่ b_0 คือ ค่าคงที่

$b_1, b_2, b_3, \dots, b_{16}$, เป็นค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 48 ปี จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีสถานภาพสมรส มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีจำนวนผู้อยู่ในอุปการะในครัวเรือนเฉลี่ย 1 คน มีพื้นที่ถือครองในครัวเรือนเฉลี่ย 8.94 ไร่ มีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 169,612.5 บาทต่อปี มีจำนวนหนี้สินของครัวเรือนเฉลี่ย 121,420 บาท ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนเฉลี่ย 4 ครั้งต่อเดือน โดยรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นหลัก มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฉลี่ย 2 ปี

เข้าร่วมประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนมากไม่ได้เข้าร่วมศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานราชการ และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนมากไม่มีตำแหน่งทางสังคม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพบว่า มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจเท่ากับ 4.07 ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ด้านการประเมินผล (\bar{X} =4.18) รองลงมา ได้แก่ ด้านการวางแผนและการจัดการ (\bar{X} =4.12) ด้านการผลิตและด้านการตลาด (\bar{X} =4.08) และด้านการรับผลประโยชน์ (\bar{X} =3.01) ตามลำดับ (Table 1)

Table 1 Operational participation of the community enterprise group members, Pasang district, Lamphun province

(n=256)

Operational participation of the community enterprise group members	\bar{X}	S.D.	Description
1. Planning and management	4.12	0.45	High
2. Production and marketing	4.08	0.52	High
3. Receiving benefit	3.91	0.53	High
4. Evaluation	4.18	0.45	High
Total	4.07	0.43	High

Remarks 4.51-5.00 = Highest 3.51-4.50 = High 2.51-3.50 = Moderate 1.51-2.50 = Low 1.0-1.50 = Lowest

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีจำนวนทั้งหมด 4 ตัวแปร โดยแบ่งออกเป็นตัวแปรที่มีผลทางบวก 3 ตัวแปร ได้แก่ รายได้รวมในครัวเรือน ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติในทางลบคือ จำนวนหนี้สินในครัวเรือน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตัวแปรอิสระทั้งหมด สามารถอธิบายความแปรผันของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ร้อยละ 26.4 (Table 2)

การอธิบายตัวแปรอิสระทั้งหมด 4 ตัวแปร ที่มีผลต่อตัวแปรตามคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. รายได้รวมในครัวเรือน สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อทุกค่าคงที่แล้วสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีรายได้รวมในครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะมีผลทำให้ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น 1.532 คะแนน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกต้องการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวจากการผลิตและจำหน่ายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา และ บุญทวรรณ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาบทบาทของภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขับเคลื่อนไปสู่ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มตัดเย็บบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัด

ลำปางกล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนมีการดำเนินงานในเชิงพัฒนาการที่สูงขึ้น โดยวัดได้จากรายได้มากขึ้น และสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสนใจสร้างรายได้จากการผลิต

2. ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อทุกค่าคงที่แล้วสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีระยะเวลาในการเป็นสมาชิกนานขึ้น 1 ปี จะมีผลทำให้ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น 0.129 คะแนน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในระยะเวลาอันนานจะมีความผูกพันและทราบถึงความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ มินระดา และสภาพร (2559) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม ตำบลมะบัว อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งมีการประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เมื่อเกิดปัญหา ก็สามารถหาทางแก้ไขร่วมกันได้ทันที โดยแรงงานส่วนมากมีทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการทำงานมานาน จึงทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ

3. ตำแหน่งทางสังคม สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อทุกค่าคงที่แล้วสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีตำแหน่งทางสังคมจะมีผลทำให้ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น 0.173 คะแนน เนื่องจากผู้ที่มิตำแหน่งทางสังคมมักเป็นผู้นำของชุมชน จึงเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมภายในกลุ่ม และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของ สุพัตรา และคณะ (2557) ที่ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้นำที่มีต่อกระบวนการจัดการความรู้

วิสาหกิจชุมชน ที่ประสบความสำเร็จภายใต้โครงการสินค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 5 ดาว จังหวัดบุรีรัมย์พบว่า บทบาทผู้นำในการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการประสาน ผู้เอื้อประโยชน์ และผู้ประสานเชื่อมโยงเครือข่าย ให้แก่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

4. จำนวนหนี้สินในครัวเรือน สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อทุกค่าคงที่แล้วสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีจำนวนหนี้สินในครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะมีผลทำให้ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนลดลง 6.530 คะแนน ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีหนี้สินมากขึ้นจึงต้องให้ความสำคัญกับงานประจำของตนเองเพื่อที่จะได้ปลดหนี้ได้เร็วขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ สุเทพ (2558) ที่ได้ศึกษาการขยายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจ

พอเพียง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี กล่าวว่า หากเกษตรกรต้องการที่จะมีฐานะความมั่นคงของครัวเรือนสูงขึ้น เกษตรกรควรระมัดระวังหรือควรลดการกู้ยืมในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรหรือองค์อื่นที่หนี้สินที่ไม่จำเป็นขึ้นมาใหม่ก็จะทำให้มีฐานะมั่นคงมากขึ้น

จากผลการวิเคราะห์ใน Table 2 สามารถสร้างสมการถดถอยพหุคูณของการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้ดังนี้

$$PAR = 3.464 + .010GEN + .004AGE + (-.014)EDU + (-.091)STAT + .014FAM + (-.035)LAB + (-.013)DEP + .009AREA + 1.469E-6INCOME + (-6.988E-7)DEBT + (-.007)INFOR + .042CONTACT + .129MEM + (-.042)MEET + .025VISIT + .192POSIT$$

Table 2 Factors affecting operational participation of the community enterprise group members, Pasang district, Lamphun province

Independent variables	Dependent variable		
	The operational participation of the community enterprise group members		
	B	t	Sig.
1. Gender (GEN)	.010	.218	.828
2. Age (AGE)	.004	1.092	.275
3. Educational attainment (EDU)	-.014	-.271	.786
4. Marital status (STAT)	-.091	-1.399	.163
5. Number of household members (FEM)	.014	.374	.709
6. Number of household labors (LAB)	-.035	-.790	.430
7. Number of Dependent Family Members (DEP)	-.013	-.359	.720
8. Number of household land holdings (AREA)	.009	1.176	.240
9. Household income (INCOME)	1.469E-6	2.589	.011*

Table 2 Factors affecting operational participation of the community enterprise group members, Pasang district, Lamphun province (Cont.)

Independent variables	Dependent variable		
	The operational participation of the community enterprise group members		
	B	t	Sig.
10. Amount of household debts (DEBT)	-6.988E-7	-3.770	.000**
11. Number of information awareness about community enterprise (INFOR)	-.007	-.500	.617
12. Number of contacts with agricultural extension officers (CONTACT)	.042	1.583	.114
13. Period of membership of the community enterprise group (MEM)	.129	5.680	.000**
14. Number of attendances at community enterprise group meetings (MEET)	-.042	-1.790	.074
15. Number of participations in a study visit on community enterprises (VISIT)	.025	.621	.535
16. Social position (POSIT)	.192	3.339	.001**
Constant	3.464	13.194	.000**
R ² = 0.264 (26.40%)		F = 8.603	Sig. of F = 0.000

Remarks * Statistically significant level at 0.05, ** Statistically significant level at 0.01

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาปัญหาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนพบว่า ไม่มีมีการวางแผนและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สมาชิกบางคนไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่ม และการเข้าร่วมประชุม

ขาดความสม่ำเสมอ โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เสนอแนะว่า ควรมีการติดตามผลการทำงานและวางแผนอย่างต่อเนื่องเพื่อติดตามผลการทำงานและวางแผนอย่างต่อเนื่องที่ละขั้นตอน ต่อมาคือด้านการผลิตและการตลาดพบว่า มีปัญหาขาดความรู้ด้านการผลิตและการแปรรูปสินค้า สมาชิกไม่มีความรู้ด้านการตลาดทำให้สินค้าขายออกได้ยาก และผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้รับรองมาตรฐานจึงทำให้ไม่สามารถขยายตลาดไป

ได้ไกล โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เสนอแนะว่า ควรมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยในการผลิตและแปรรูปสินค้า เพิ่มตลาดขายสินค้านอกพื้นที่ ตลาดออนไลน์ หรือร่วมโครงการขายกับไปรษณีย์ และทำเรื่องขอรับรองมาตรฐานให้กับผลิตภัณฑ์ ถัดมาคือด้านผลประโยชน์พบว่า สมาชิกไม่ได้รับค่าตอบแทนในรูปแบบของเงินรายได้ โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เสนอแนะว่า ควรตกลงรายละเอียดของการจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจน และสุดท้ายคือด้านการประเมินผลพบว่า มีปัญหาเรื่อง การประเมินผลไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ขาดการรายงานผลการดำเนินการของกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เสนอแนะว่า ควรมีการประชุม และชี้แจงความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีระดับส่วนร่วมในดำเนินงานของอยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.07) โดยด้านที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจมีคะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ด้านการประเมินผล รองลงมา ได้แก่ ด้านการวางแผนและการจัดการด้านการผลิตและด้านการตลาด และด้านการรับผลประโยชน์ ตามลำดับ และปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รายได้รวมในครัวเรือน ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำแหน่งทางสังคม ในขณะที่การมีหนี้สินในครัวเรือนกลับทำให้การมีส่วนร่วม

ในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ 1) ไม่มีการวางแผนและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 2) สมาชิกไม่มีความรู้ด้านการตลาดทำให้จำหน่ายผลผลิตได้จำนวนน้อย 3) การไม่ได้รับค่าตอบแทนในรูปแบบของเงินรายได้ และ 4) การประเมินผลไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง โดยข้อเสนอแนะที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้สะท้อนเพื่อการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ 1) ควรจัดประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอทุก ๆ เดือน เพื่อติดตามผลการดำเนินงานและวางแผนอย่างต่อเนื่องที่ระดับตอน และชี้แจงความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ 2) เพิ่มตลาดจำหน่ายสินค้านอกพื้นที่ ตลาดออนไลน์ หรือร่วมโครงการจำหน่ายสินค้ากับไปรษณีย์ และ 3) ควรตกลงรายละเอียดของการจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีการประชุมชี้แจงความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ เดือน เพื่อที่จะติดตามผลการดำเนินงานและวางแผนงานอย่างต่อเนื่องทุกชั้นตอน โดยมีกฎกติกาในการมาเข้าร่วมประชุมที่ระบุชัดเจน เช่น มีการปรับเงินคนที่ไม่มาร่วมประชุมตามกำหนด และรับฟังทุกข้อคิดเห็นของสมาชิกทุกคน กำหนดหน้าที่ลงในระเบียบบังคับให้ชัดเจน แบ่งหน้าที่ให้มีสมาชิกที่ทำบัญชีหรือจ่าหน้าบัญชีมาดูแลโดยเฉพาะ และเพิ่มรายละเอียดของการแบ่งปันผลประโยชน์ให้ชัดเจน มีการประเมินผลและเพิ่มการบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่องในแต่ละชั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อนำไปปรับใช้

2. จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีตำแหน่งทางสังคมจะมีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นในกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนโดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน และสำนักงานเกษตรและสหกรณ์อำเภอป่าซาง ควรมุ่งเน้นส่งเสริมให้กับผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำเกษตรกรหัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือแกนนำเจ้าของธุรกิจต่าง ๆ ในพื้นที่เข้ามาเป็นเครือข่าย หรือเป็นแกนหลักในการหนุนเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของเหล่าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจในพื้นที่ให้เกิดขึ้นในทุกมิติของการดำเนินงาน

3. สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน และสำนักงานเกษตรอำเภอป่าซางควรมีการจัดทำแผนการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการหนี้สิน หรือการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าหรือผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น โครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า ตลอดจนโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐานและเป็นไปตามเกณฑ์ของภาครัฐและภาคการตลาด เพื่อให้รายได้และผลกำไรตอบแทนของกลุ่มสมาชิกมีเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. 2556. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
มินระดา โคตรศรีวิงค์ และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. 2559. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม

ตำบลมะบ้า อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด. Veridian E-Journal. 9(3): 1632-1645.

สัจจา บรรจงศิริ และบุญญฤทธิ์ มุ่งจงกลาง. 2551. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานเกษตรอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. 2562. วิสาหกิจชุมชน ในอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. แหล่งข้อมูล <http://pasang.lamphun.doae.go.th/> (10 มีนาคม 2563).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2559. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). แหล่งข้อมูล https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=6420&filename=develop_issue (2 ตุลาคม 2563).

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2554. แนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน. แหล่งข้อมูล http://www.sceb.doae.go.th/index_n2.html (8 เมษายน 2563).

สุเทพ พันประสิทธิ์. 2558. การศึกษาการขยายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี. วารสารสุทธิปริทัศน์ 29(92): 304-321.

สุพัตรา รักษารศิลป์ ปยาภรณ์ ศิริภานุมาศ และสาธิต ผลเจริญ. 2557. บทบาทของผู้นำที่มีต่อกระบวนการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ภายใต้โครงการ สินค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ

5 ดาว จังหวัดบุรีรัมย์: ถอดบทเรียน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 8(3): 139-152.

เสรี พงศ์พิศ วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ.

2544. วิสาหกิจชุมชน: แผนแม่บท แนวคิดแนวทาง ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ. เจริญวิทย์การพิมพ์: กรุงเทพฯ.

อัจฉรา เมฆสุวรรณ และบุญทวารณ วิงวอน. 2558.

บทบาทของภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขับเคลื่อนไปสู่ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตัดเย็บบ้านแม่ฮาวอำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 21(3): 20-31.

Yamane, T. 1973. Statistics: An Introductory Analysis. 3rd. New York: Harper and Row Publications.